

J.L. Østergaard-Christensen som medarbejder i 1950-60'erne.

Af Axel Steensberg

Engang for nogle år siden var der én, der ved en sammenkomst ytrede, at jeg altid havde haft gode medarbejdere, hvortil en anden føjede: "Ja, for ellers var de ikke hos Steensberg!".

Denne bemærkning tjener i høj grad til ros for medarbejderne, blandt hvilke jeg kunne nævne professor Jack Golson i Canberra, der hjalp mig et halvt år i sommeren 1952 med udgravningen af gård 17 i den nedlagte landsby Store Valby, nu Valbygård ved Slagelse, og som for nylig på grund af sine internationale fortjenester har været præsident for Verdens Arkæologer. Eller jeg kunne nævne dr. agro. Grith Lerchhe, nu ved den Kgl. Veterinær og Landbohøjskole.

Men her vil jeg dvæle ved den mand, jeg nok skylder aller mest, J.L.Østergaard Christensen, der var født på en landejendom i Ugerhaldne nord for Aalborg, og som derfor ligesom jeg selv havde "haft jord under neglene". Han dukkede op en aften hos mig, da jeg i 1950'erne boede på Nørrevold i København, henvist af C.G.Schultz, der havde gravet i Trelleborg og Aggersborg. Han skulle tjene til ophold under studierne, ligesom jeg selv havde gjort; og derfor var kontakten straks sluttet, og han begyndte at hjælpe med udgravninger i april 1950, idet han også overtog ansvaret for fundenes indførelse i lommebøgerne, samtidig med at han nivellerede, tegnede planer, deltog i gravearbejdet og holdt styr på udgravningsmateriellet – alt til min absolutte tilfredshed. Hans omhu og omtanke gjorde ham i al stilfærdighed uundværlig, så om vinteren hjalp han mig med et varieret hvern som assistent i Nationalmuseets 3. Afd., Dansk Folkemuseum, som jeg var leder af.

Allerede den første sommer hjalp Østergaard mig også med opmåling og kortlægning af senmiddelalderlige agre fra en gård på Alstrup Hede i Kongens Tisted sogn, Himmerland (publiceret i Nationalmuseets arbejdsmark 1957).

Mens han assisterede ved Store Valby gravningen – hvis publicering i to store bind samt et kortbind han er medforfatter af – kom der en lørdag eftermiddag en mærkelig fyr cyklende for at træffe mig. Da manden stammede, og den midlertidige leder af udgravningen ikke ville bruge tid på at høre, hvad han kom for, blev han vist ud. Men Østergård samlede ham op, og i det stride blæsevejr tog han ham med op ved den skovklædte bakke, hvor de satte sig i græsset i læ. Svend Dyhre Rasmussen hed manden, og han forklarede, at han havde opdaget hustomter fra en nedlagt landsby, hvor nu proprietærgården "Kastrup" ligger vest for Borup Ris Skov i Fuglebjerg kommune.

Men Østergård mente ikke, det ville interessere mig. For nedlagte landsbyer fra renæssancen var der nok af. Så begyndte Dyhre at fortælle om nogle stenrækker, han under krigen havde opdaget inde i Borupris Skov, da han var beskæftiget med at grave træstød op. Han mente, det kunne være spor af stenalderagre. Nu spidsede Østergård øren. Dyhre demonstrerede fundet ved hjælp af småsten, han placerede i rækker med kort afstand imellem, og Østergård lovede, at han og jeg skulle komme næste lørdag eftermiddag og se på sagen.

Dyhre ventede ikke at se os; for han havde forgæves haft folk fra Nationalmuseet på besøg, uden at det førte til noget. Derfor følte han sig som i den syvende himmel, da vi dukkede op til aftalt tid i følge med godset Gunderslevholms skeptiske skovri-der Popp. Vi så først på nogle agerrygge på skråningen ved Pilebækken – også kaldet Sandbækken – nede nær Tystrup sø. Der stak ganske vist nogle store sten op i renderne, men ikke nok til at overbevise os, og højryggede agre kunne både være fra middelalderen og yngre. Men så førte han os over på den jævne skråning mere vestligt. Her havde han afdækket et stykke af enstensamlet "Streng". Det var så overbevisende, at jeg lovede, vi hurtigst muligt skulle tage fat på en undersøgelse. Det blev så

"Borup Kirke" 1968. Fra v.
J.L. Østergaard Christensen,
Axel Steensberg, Svend Dyhre
Rasmussen og Svend Nielsen.

Østergaards opgave. Først regnede vi med, at det kunne ske med målebord og kikkertlineal i matrikelkortenes 1:4000. Men det viste sig hurtigt, at det hele var langt mere kompliceret, og at vi blev nødt til at markere alle sten i pløjedybde, som var knyt-nævestore og derover. Kun derved kunne vi få et objektivt billede af virkeligheden, idet en ældre situation af jernalderagre havde bevirket, at man ved anlæggelsen af de regelrette vikingetid-sagre, pløjet med hjulplov, havde kastet ældre stenstrengte ud til siderne. Vi måtte i gang med at stikke efter sten af den nævnte størrelse, og i stedet for at bruge kikkertlineal inddelte vi hele området i ruder på 2 cm i målestokforhold 1:250; altså afbilde hver rude 5 m i marken. Ved opmålingen, som Dyhre forestod, blev der trukket diagonaler gennem alle punkter, således at intet sted i kvadrat var mere end 1,25 m fra en målelinje. Men det var Østergaard, der nivellerede ikke blot alle disse krydsningspunkter, men også tværprofiler på tværs af agrene på rygge og i render. Af hensyn til stikningen havde Dyhre med 50 m lange stålmålebånd inddelt området i "gader" à 2 m bredde. Der blev stukket mindst 100 stik pr. m², og Dyhre foretog stikprøver;

undertiden var 15 arbejdsløse beskæftiget med stikningen. På grundlag af dette materiale kunne kortene forsynes med højdekurver. Østergaard foretog i de følgende år ca. 60.000 nivelleringer. I alt fremstilledes 96 kortblade, og antallet af sten markeret på kortene nærmer sig en million.

Om dette kan man læse i tekstbindet til "Atlas over Borups Agre" af Axel Steensberg, J.L.Østergaard-Chrisensen og Svend Nielsen under medvirken af Svend Dyhre Rasmussen, København 1968, med tekst på dansk, tysk, engelsk, fransk og russisk. Dette atlas blev af mig og Grith Lerche forelagt Den internationale arkæolog- og antropolog Kongres i Tokio 1968. Arbejdet vakte her bl.a. professor Harold C. Conklins opmærksomhed. Han var som professor ved Yale universitetet i U.S.A. i gang med en årtier lang undersøgelse af risdyrkingen i et utilgængeligt område af det indre Luzon, og han har fortalt, at vort atlas inspirerede ham til at lave et langt større og kostbart udstyret atlas over dette Ifugao-folks dyrkningsområde, som han har foræret vort Internationale Sekretariat i København. Han var hos os i tre dage i januar 1997 og holdt forelæsning på Den kgl. Veterinær og Landbohøjskole om sine enestående undersøgelser.

Imidlertid var Østergaard gået i gang med at afdække de første hustomter på selve landsbypladsen i Borupris. De var indhegnet af diger mod markerne, de kunne svagt anes, medens der ned mod Hulebækken vest for ikke behøvedes nogen indhegning. Vest herfor var der overdrev med spredte træer. Et af dem, den 800 årige eg kaldet "Borup Kirke", havde endnu en grøn gren, indtil den segnede i en storm julenat i 1974.

Da Østergaard havde fået eksamen med historie som hovedfag, måtte han til at søge et embede, og han fik en afløser i Svend Nielsen, senere direktør for Dansk Landbrugsmuseum på Gammel Estrup i Djursland. Men i 1968 var vi fire blevet fotograferet stående delvis inde i den hule kæmpeeg. Her ses vi i et udsnit af dens fodparti, fra venstre: Østergaard, jeg selv, Dyhre og Svend Nielsen.

Østergaard fik stillingen som leder af Holbæk Museum efter Albert Thomsen, der ligesom J.S.Møller i Kalundborg hørte til

mine gamle museumsvenner. Selv var jeg i 1959 blevet professor i materiel folkekultur ved Københavns Universitet, hvorfor Svend Nielsen blev magister i dette nye fag.

Jeg ville gerne have mine elever til at samvirke om udarbejdelsen af en ny kulturhistorie, der i modsætning til Troels Lunds skulle lægge mere vægt på dagligdagens arbejde. Vi begyndte med to bind for tiden ca. 1790 til 1964. Titlen var "Dagligliv i Danmark i det nittende og tyvende århundrede", bd. I : 1790 – 1870 og bd. II: 1870 – 1964. Her påtog Østergaard sig at skrive afsnittet "I butik og på værksted" i første bind og i andet bind "Ekspedient og købmand" samt "Håndværkere", sagligt afdæmpet, men meget solidt og læseligt. Værket blev forøget med to bind om tiden fra omkring 1600 – 1720 og 1720 – 1790. Men her lagde vi ikke beslag på hans kostbare tid, optaget som han var af at udvikle Holbæk Museum til et lige så førende kompleks på Sjælland som Vendsyssels historiske Museum i Nordjylland. "Dagligliv" kom 1982 i nyt revideret oplag, i alt trykt i ca. 17.000 eksemplarer.

Det bør tilføjes, at vi fortsatte udgravningen af Borup landsbyen, også efter Dyhres død i 1974, og til sidst for private midler. Botanikeren, professor, dr.phil., Valdemar Mikkelsen foretog dateringsundersøgelser af de forskellige kulturlag helt fra yngre stenalder og frem til den udgravede landsby anlagt omkring 700: "Borup. Man and Vegetation". The National Museum of Denmark 1986. Grith Lerche undersøgte lagene jordbundsteknisk og har offentliggjort dem i sin dr.agro. thesis ved Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole 1994. "Ploughing Implements and Tillage Practices in Denmark from the Viking Period to about 1800, Experimentally Substantiated by Grith Lerche". Endelig ofrede filosofen, dr.phil., Jan Faye tid og kræfter på den afsluttende undersøgelse af "Dansebøgens" tomt, hvor vi både fandt middelalderlige plovspor og spor efter den primitive ardplov uden muldfjæl. Herom kan man læse i min bog udgivet af Wormianum i Århus 1983; "Borups Bønder, et sjællandsk agrarsamfund i vikingetid og middelalder" samt i det afsluttende værk på engelsk skrevet af mig: "Borup A.D. 700-1400. A Deserted Sett-

lement and its Fields in South Zealand, Denmark”, National Museum, Copenhagen 1983.

Borup landsbyen og dens agre er et enestående fund i verden. Men det bør tilføjes at foreningen ”Borupris Venner” siden 1978 hvert år ved juletid har udgivet en ”Nytårgave til Borupris Venner”, og at Østergaard i fjor afslørede en mindesten for Dyhre, rejst ved vejbroen over Sandbækken. Foreningen trives stadig med et lille hundrede medlemmer og sommermøder samt julekomsammen i Egnarkivet i Fuglebjerg, med Østergaard Christensen som formand, så der er stadigvæk nyt at læse om Borup, som han har ofret en stor del af sine bedste kræfter.